

“Aile Çiz Testi” Aracılığıyla Ortaokul Öğrencilerinin Aile Algılarının İncelenmesi

Examining Secondary School Students' Perceptions of Family Through the "Draw-a-Family" Test

Volkan DEMİR *

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi: 15.01.2024
Kabul Tarihi: 20.12.2024

Doi: tsadergisi.1419896

Anahtar Sözcükler:

Aile çiz testi
Aile
Resim analizi
Ortaokul öğrencisi

ÖZET

Ortaokul eğitimine devam eden çocukların ailelerini algılama özelliklerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseninde kurgulanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim döneminde ortaokulda öğrenimine devam etmekte olan 11-14 yaş grubu, 200 kız, 200 erkek olmak üzere toplamda 400 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucuna göre, resimlerin çoğunlukla çekici, neşeli, mutlu ve eğlenceli olduğu, çocukların genellikle beden parçalarını orantılı bir şekilde resmettikleri görülmüştür. Çocukların genellikle çizimlerini birçok renkle ve sayfayı ortalayarak resmettikleri, çizimlerde aile bireylerinin çoğunlukla bir arada çizildiği, araya engel koymadıkları ve çekirdek aile dışında bireylerin resmedilmediği tespit edilmiştir. Resimler cinsiyete göre değerlendirildiğinde kız çocukların erkek çocuklara oranla resimlerinde aile bireylerini çekici, neşeli, mutlu ve eğlenceli olarak çizdikleri görülmüştür. Erkek çocuklarının resimlerinde kız çocuklarına oranla beden parçalarını daha orantılı çizdikleri, daha fazla renk kullandıkları, sayfayı ortaladıkları, arka planda ayrıntılara daha çok yer verdikleri, aile bireylerini daha çok belirli bir zemine oturttukları, genellikle çekirdek aile dışında başka bireylerin resmedilmediği, aile üyelerini bir arada çizdikleri, araya engel koymadıkları, daha çok aile bireylerinin yüz ifadelerini olumlu ve mutlu bir şekilde resmettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca kız çocuklarının çoğunlukla kendilerini annelerinin yanında resmettikleri, erkek çocukların ise kendilerini çoğunlukla babalarının yanında resmettikleri görülmüştür.

Article Information

Submission: 15.01.2024
Acceptance: 20.12.2024

Doi: tsadergisi.1419896

Key Words:

Family draw test
Family
Picture analysis
Secondary school student

ABSTRACT

This study aimed to examine the perceptions of family among secondary school students using a qualitative, phenomenological research design. The study sample consisted of 400 students (200 girls and 200 boys) aged 11–14, enrolled in secondary school during the 2023–2024 academic year. Data were collected through the *Draw-a-Family* test, which provided insights into students' family perceptions based on their drawings. Findings indicate that most children's drawings were characterized by positive attributes such as happiness, cheerfulness, and liveliness. The majority of students depicted body proportions accurately, used a variety of colors, and centered their drawings on the page. Family members were typically drawn together, with no physical barriers between them, and individuals outside the immediate family were rarely included. Gender differences were also observed in the drawings. Girls tended to depict family members as cheerful, attractive, and engaging, whereas boys demonstrated greater attention to body proportions, color diversity, background details, and spatial arrangements. Additionally, boys were more likely to include positive facial expressions and structured backgrounds. Notably, girls frequently positioned themselves next to their mothers, while boys placed themselves beside their fathers. These findings suggest that children's perceptions of family are influenced by both emotional and gender-related factors, offering valuable insights for educators, psychologists, and family counselors in understanding students' familial relationships.

Atıf İçin

Demir, V. (2025). “Aile Çiz Testi” aracılığıyla ortaokul öğrencilerinin aile algılarının incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 29(1), 149-163. doi: tsadergisi.1419896

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, vdemir@gelisim.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8148-8647>

GİRİŞ

Resim, sözsüz ifade fırsatı sağlayan sanat terapisinin ana formlarından biridir (Kheibari ve ark., 2014). Bir sanat terapisi tekniği olarak resim yapmanın amacı, resim yapmayı öğretmek değil, bireylere duygularını, ilgi alanlarını, ihtiyaçlarını renklerle ve çizgilerle özgürce ifade etme fırsatı sağlamaktır. Resim ve diğer sanat türleri, iç dünya ile dış gerçekler arasında bir köprü görevi görerek bireylerin bastırılmış oldukları düşünce ve duygularını özgürce anlatmalarına olanak tanır. Terapötik bir araç olarak resim sanatının bireylerin duygu, düşünce ve deneyimlerini dolaylı olarak ifade etmeleri için terapi sürecine dahil edilmesi amaçlanır (Khadar ve ark., 2013). Terapötik süreçte resim yapan kişiye kalem, kağıt ve boyalar gibi gerekli sanatsal materyaller verilir ve bireyden birtakım kişilerin, objelerin ya da olayların resmini yapması istenir. Hedef, ele alınan konuyla ilgili kişinin duygu ve düşüncelerini sözcüklerle değil sanatsal materyaller aracılığıyla ifade edebilmesine olanak sağlamaktır. Dışa vurulan sanatsal ürünün estetik değerinden ziyade dışa vurulmanın içeriği ve bireyin ne aktarmak istediği önemlidir (Machover, 1949).

Resim, yetişkin bireylere göre sözlü ifade yeteneği kısmen sınırlı olan çocukların içsel dünyasını keşfetmede oldukça etkili bir araçtır. Çocuklar duygularını, düşüncelerini, toplum içindeki yaşantısını, sosyal ortam hakkındaki gözlem, fikir ve algılarını resimlerindeki ayırıcı nitelikleriyle dışa vurabilirler. Çocuk resimleri onların "akıllarına bir ayna tutmak" veya "çocuğun dünyasına yeni kapılar açmak" olarak ifade edilebilir (Einarsdottir ve ark., 2009; Hamama ve Ronen 2009). Öte yandan sanatsal değerlendirmelerin çocukların duygu ve düşüncelerine müdahale etmeden ulaşma, sözel becerileri tam gelişmemiş veya sözel ifade konusunda isteksiz davranan çocukların değerlendirilmesinde sözel olmayan bir iletişim yolu oluşturma, sözel bir değerlendirme yapılacağı zaman aşırı kaygı oluşturacak bilgileri açığa çıkarma gibi faydaları bulunmaktadır (Arrington, 2001; Veltman ve Browne, 2003; Wilson ve Ratekin, 1990). Bu sebeplerden dolayı çocuklarla yapılacak olan çalışma ve değerlendirmelerde projektif bir yöntem olan resim gibi sanatsal uygulamalara, klinik amaçlarla sıkça başvurulmaktadır (Jalongo ve Stamp, 1997, Akt. Lim, 2004).

Resimler; çocuğun sosyal, fiziksel, tinsel, çizgisel, yaratıcı bütün yaşantısının ürünüdür. Dışarıdan gelen bir etki bu gelişmenin doğal gidişatına engel olur. Fakat gelişim dönemleriyle alakalı en düzenli geçmişten bu yana en fazla kabul edilen yaklaşım Lowenfeld'e aittir (Kırısoğlu, 1991). Lowenfeld'e göre iki ile dört yaşa denk gelen karalama evresinde genellikle bedensel hareket temelli, gittikçe bilişsel aktiviteyi ifade eder duruma gelen ilk dönem resimleri; düzensiz, uzunlamasına ve dairesel biçimlerde türlü karalama şekilleri olabilir; bu evre sonunda karalamalara bir ad verilir (Malchiodi, 2005). Bu ilk evreden sonra Şema Öncesi (4-7 Yaş) dönem gelmektedir. Çocukta ilk temsili sembollerin oluşması, bilhassa daha kolay çizimlerle insanların temsil edildiği şekillerdir. (Malchiodi, 2005). Bu evrede çocuğun yaptığı resimler hislerinin ve hayallerinin bir yansıması olarak düşünülebilir. Çocuklar, içi görünen ya da röntgen gibi içindeki her şeyin görülebildiği saydam çizimler yapabilirler (Malchiodi, 2013). Şematik dönem olarak adlandırılan üçüncü dönemde ise (7-9 yaş) temsili sembollerin gelişme kaydetmeyi sürdürmesi, bilhassa figür, eşya, uyum ve renk için bir şemanın varlığı, yer çizgisi kullanımı görülür (Malchiodi, 2005). Bu evrede çocuk her şey için bir şema oluşturur. Çizgi ve yüzey doldurma birlikte görülür. Resimde oran yoktur. Nesnelerin renkleri kendi renklerini yansıtmaz. Renkleri oyun amaçlı kullanırlar. Başta mekan bulunmaz. Resimlerinde mekan olarak başlarda kağıdın alt kısımları göze çarpar. Belli bir zaman sonra arka plan görülmeye başlanır (Batı, 2012). Ergenlik öncesi evre ise (9-11 Yaş) realizmin (gerçekçilik) başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Çocuklar çizimlerinde gerçeği yansıtmaya kaygısı taşımaktadır. Bu evredeki insan çizimleri incelendiğinde vücut fizyolojisi (anatomi) açısından eksiklik bulunmamaktadır. Şematik dönemde karşılaşılan geometrik çözümleme örnekleri bu evrede daha realist formlara dönüşür. Örneğin; bir gömlekteki kırıksıklık, dirseğin katlanmasıyla kazakta oluşan kırıksıklık resmedilmez. Bu dönemde kız çocuklarının gayet sık ve düzgün bir pileli etek resmettiği göze çarpar. Pilelerin hareketi figürün hareketiyle değişmez, sabittir. Buradan anlaşılabileceği gibi kız çocuklarının gördüklerini resmetmediği aksine zihinlerinde oluşan cinsiyet modellerini çizdiği görülür (Kutluer, 2015). Beşinci ve son evre olan görünürde doğalcılık dönemi, (12-14 Yaş) sahte gerçekçilik dönemi olarak da adlandırılır. Bu evrede çocukların çizimlerinde insan figürlerine ve çevrelerine karşı daha eleştirel bir farkındalıkla birlikte detayların artması ve resimle ifade etmede artan katıllık göze çarpmaktadır (Malchiodi, 2005). Bir önceki evrede başlayan çizim yapmadaki çekingenlik bu evrede de devam etmektedir. Boyutlar gittikçe gerçek boyutlarına yaklaşır. Renkler

şema öncesi evredekinin aksine nesnelerin gerçek rengine dönüşür. Perspektifler daha belirgin hale gelir (Karayağmurlar, 1990). Mantık dönemi 12-14 yaşlarında çocuk resimlerinde gerçeği aktarma arzusu yoğun olduğundan dolayı biçimsel problemlerin aşılması daha kritik duruma gelmekte, soyutlama ve çok boyutlu görüş önem kazanmaktadır (Buyurgan ve Buyurgan, 2012). Bu sebeple, 12-14 yaşları mantık evresinde çocukların resimlerinde "hava perspektifi" diye bilinen yakın ve uzak plan renklerin değişimleri ilk defa bu dönemde ortaya çıkar.

Çocuklar tarafından yapılan aile resimleri incelendiğinde birtakım yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımlardan biri aile çizimlerini bağlanma kuramını esas alarak değerlendiren yaklaşımdır (Kaplan ve Main, 1986). Resimler, içeriği, bireylerin ve öğelerin konumlandırılışı dikkate alınarak bağlanma stillerine göre incelenir. Söz gelimi, güvenli bağlanmadan söz edilebilmesi için çizilmiş olan aile üyelerinin eksiksiz çizilmiş, birbirlerine yakın konumlandırılmış olması beklenir. Güvensiz bağlanan çocukların resimleri incelendiğinde ise aile üyelerinin tek tipte resmedildiği ya da aile üyelerine resimde yer verilmediği, birbirlerine uzak konumlandırılmış olduğu, aile üyelerinin arasında bir engel olduğu (ağaç, eşya vb.) görölmektedir. Ek olarak güvensiz bağlanan çocukların resimlerinde sıklıkla silgi kullandıkları ve resimlerinde karalamalar görölmektedir. İlgili çalışmalar incelendiğinde çocukların aile algılarını anlamak için çizdikleri aile resimlerinden faydalanabileceğini ileri süren araştırmalarda resimlerde yer alan sembol ve imgeler ile bağlanma stilleri ve sosyal beceriler arasında belirgin bir ilişki olduğu rapor edilmektedir (Akgün ve Ergöl, 2015; Fury ve ark., 1997; Madigan ve ark., 2003; Pianta ve Longmaid, 1999).

Ulusal alanyazın incelendiğinde çocukların resimlerinde ailelerini algılama özelliklerini belirlemek amacıyla okul öncesi eğitime devam eden çocuklarda (Akgün ve Ergöl, 2015) ve ilkokul kademesindeki çocuklarda (Tezelli ve ark., 2020) yapıldığı görölmektedir. Ortaokul eğitime devam eden çocukların ailelerini algılama özelliklerini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmaya ise rastlanılmamıştır. Buradan hareketle ortaokul öğrencilerinin resimlerinde ailelerini algılama özelliklerinin belirlenmesi bu araştırmanın temel amacıdır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. 11-14 yaş grubundaki öğrencilerin aile resimlerinin genel özellikleri nelerdir?
2. 11-14 yaş grubundaki öğrencilerin aile resimlerinin düzen ve ayrıntı özellikleri nelerdir?
3. 11-14 yaş grubundaki öğrencilerin aile resimlerinin aile birliği özellikleri nelerdir?
4. 11-14 yaş grubundaki öğrencilerin aile resimlerinin duygu özellikleri nelerdir?
5. 11-14 yaş grubundaki öğrencilerin aile resimleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
6. 11-14 yaş grubundaki öğrencilerin aile içindeki konumları farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenoloji (olgubilimsel) desen kullanılarak gerçekteşirilmişdir. Nitel araştırmalar, bireyleri ve kültürleri derinlemesine betimlemeyi, bireylerin olaylara ve süreçlere ilişkin yükledikleri anlamları, anlayışlarını ve içgörülerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Kümbetoğlu, 2008). Fenomenoloji deseni ile yürütölen çalışmalarda genel olarak bir olguya dair kişisel algıların ortaya konulması, çözömlenmesi ve değerlendirilmesi hedeflenir (Yıldırım ve şimşek, 2008). Bu çalışmada açıklanmaya çalışılan fenomen, ortaokul öğrencilerinin ailelerine dair algılarıdır. Ayrıca resim analizi ile elde edilen nitel veriler sayısal değerlere dönüştürölerek araştırma grubundaki dağılımın gösterilmesi amacıyla nicel değerlendirme yöntemi de kullanılmıştır. Nicel veriler frekans ve yüzde hesabı yapılarak analiz edilerek tablo halinde sunulmuştur.

Katılımcılar

Çalışmanın evreni İstanbul ili Kağıthane ilçesindeki ortaokul öğrencileridir. Çalışmanın örneklemi amaçlı örnekleme türüne göre gerçekteşirilmişdir. Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim döneminde ortaokulda öğrenimine devam etmekte olan 11-14 yaş grubu, 200 kız, 200 erkek olmak üzere toplamda 400 öğrenci oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Ortaokul öğrencilerinin resimlerinde aile algısını belirlemek amacı ile yapılmış olan bu çalışmada Bir Aile Çiz Testi kullanılmıştır. Bu test, Maurice Porot tarafından geliştirilen, çocukların aile dinamiklerini, aile bireyleri ile ilişkilerini, çatışmalarını açığa çıkarmak için kullanılan psikanalitik

yaklaşımına dayalı projektif temelli bir testtir. Çizim sırasında kağıt, kalem, silgi ve boya kalemleri kullanılmaktadır. Uygulama sırasında zaman sınırlaması olmaksızın, rahat bir ortam oluşturulur. Bireye "Aileni çiz" veya "Aileni anlatan bir resim yap" gibi bir yönerge verilerek uygulanır. Bu testin temel amacı, bireyin düşünce, duygu ve ailesi ile ilişkili deneyimlerini görsel bir biçimde dışa vurmasını sağlamaktır. Çizim sırasında, resmedilen kişilerin kağıda çiziliş sırası, o sırada çocuğun sözel ve davranışsal dışavurumları not edilir. Çizim tamamlandığında çocuktan resimde yer alan bireylerin isimlendirilmesi istenilmektedir (Akoğlu, 2023a).

Bu çalışmada araştırmacının geliştirmiş olduğu değerlendirme listesinden faydalanılmıştır. Değerlendirilme listesi araştırmacı tarafından birçok kaynaktan yararlanılarak geliştirilmiştir (Akgün ve Ergül, 2015; Akoğlu, 2023a; Attepe-Özden ve ark., 2022; Fury, 1996; Kaplan ve Main, 1986). Öncelikle ilgili kaynaklar ışığında taslak bir kontrol listesi oluşturulmuştur. Daha sonra iki psikoloji ve bir de çocuk gelişim alanında uzman üç öğretim üyesinin görüşü alınarak kontrol listesine son şekli verilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde araştırmacılara psikoloji lisans öğrenimine devam eden beş öğrenci yardımcı olmuştur. Veri toplama aşamasına geçmeden önce, öğrenciler resim analizi hakkında bilgilendirilmiş, veri toplama sırasında dikkat etmeleri gereken unsurlar ve karşılaşılabilecekleri olası durumlar hakkında görüşme yapılmıştır. Öğrencilerin her biri üçer çocukla "aile çiz testi" uygulaması yaparak, çalışma sürecine hazırlanmaları sağlanmıştır.

Araştırma verileri 2023-2024 eğitim-öğretim yılı güz döneminde toplanmıştır. Uygulamanın yapıldığı her bir öğrenciye A4 boyutunda beyaz kâğıt verilmiş ve öncelikle kâğıdın arka tarafına cinsiyet ve yaşlarını yazmaları istenmiştir. Öğrencilere "Aile resminizi yapmanızı istiyorum" yönergesi verilmiş ve aile bireylerinin bulunduğu bir resim çizmeleri istenilmiştir. Öğrencilere bunun için 30 dakikalık bir süre verilmiştir. Resim tamamlandıktan sonra resimde kimlere ve nelere yer verdiklerini yapmış oldukları resimlerin üzerine not etmeleri istenilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler önceden karar verilen temalar doğrultusunda incelenip özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analiz dört basamaktan oluşmaktadır: 1) bir çerçevenin oluşturulması, 2) oluşturulan çerçeve doğrultusunda verilerin işlenmesi 3) bulguların tanımlanması, 4) bulguların yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Öğrencilerin aileleri ile ilgili düşünce ve duygularını yansıtan çizimleri incelenmiş ve ortak özelliklerine göre benzer çizimler bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında oluşturulan temalar ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiş ve aşağıda sıralanan kategorilere ayrılmıştır.

Aile Üyelerinin Boyutları: Çizilen figürlerin büyük ya da küçük olması, resmedilen kişiye ilişkin duyguları yansıtabilir. Örneğin, bir aile üyesinin çok büyük çizilmesi, o bireye duyulan saygı ve sevginin bir göstergesi olabilir.

Yerleşim ve Pozisyon: Aile üyelerinin birbirine yakın veya uzak konumlandırılması, aralarındaki duygusal bağları ifade edebilir. Örneğin, anne ile çocuğun birbirine uzak konumlandırılmış olması, aralarındaki mesafeli ilişkiye işaret edebilir.

Detaylar ve Eksiklikler: Resimde çizilmeyen aile üyeleri, bireyin o kişiler ile yaşadığı çatışmaları veya duygusal uzaklığı yansıtabilir. Benzer şekilde, belirli ayrıntıların eksik olması da dikkat çekici bir durumdur.

Çizim Tarzı ve Renk Kullanımı: Seçilen renkler, bireyin duygu dünyasına dair ipuçları sunar. Örneğin, koyu renklerin kullanımı depresif belirtiler ile ilişkilendirilebilir. Çizgilerin kalınlığı, inceliği, silikliği veya baskınlığı, çocuğun kişilik özellikleri hakkında bilgi verebilir. Ayrıca, aile üyelerinin kâğıdın alt-üst, sağ veya sol kısmında yer alması, o bireylerin çocuk için taşıdığı önemi gösterebilir (Akoğlu, 2023b).

Uygulamalardan sonra öğrencilerin resimleri hem araştırmacı hem de üç öğretim üyesi tarafından ayrı ayrı incelenmiştir. Elde edilen veriler ışığında oluşturulan temalardan yola çıkılarak görüş birliği ve görüş ayrılığı olan konular ele alınmıştır. Çalışmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği; Güvenirlik= Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) güvenilirlik formülünden yararlanılmıştır. Hesaplamalar neticesinde çalışmanın güvenilirliği %87 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplarının %70'in üzerinde olması, çalışma için güvenilir kabul

edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Burada elde edilen sonuç, araştırma için güvenilir kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışma için İstanbul Kent Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 10.10.2023 tarihinde 2023/10 kararı ile etik onay alınmıştır. Veriler toplanmadan önce okul yönetimi çalışma hakkında bilgilendirilmiş, izin alınarak öğrenciler ile görüşülmüştür. Katılımın gönüllük esasına göre olduğu hakkında öğrencilere bilgi verilmiştir.

BULGULAR ve YORUMLAR

Bulgular, çalışmanın amaçlar bölümündeki sıraya göre verilmiştir. 400 öğrencinin aile resimleri analiz edilmiş ve resimler "Genel Özellikler", "Düzen ve Ayrıntılara İlişkin Özellikler", "Aile Birliğine İlişkin Özellikler", "Duygulara İlişkin Özellikler" olmak üzere dört kategoriye ayrılarak sunulmuştur. Ayrıca resimlerin cinsiyete göre karşılaştırmaları ve çocukların kendilerini kimin yanında konumlandıkları ile birlikte çocukların yapmış oldukları resimlerden örnekler de sunulmuştur.

Tablo 1. Aile Resimlerine İlişkin Genel Özellikler

Maddeler	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Resmin çekici, neşeli, mutlu ve eğlenceli olması	306	69,3	94	30,7
Düzenli, birleştirilmiş ve orantılı beden parçaları	263	52	137	48

Tablo 1 incelendiğinde çocukların çizimlerinin sıklıkla çekici, neşeli, mutlu ve eğlenceli olduğu görülmüştür. Beden uzuvları değerlendirildiğinde ise çocukların genellikle beden parçalarını orantılı bir şekilde resmettikleri görülmüştür.

Tablo 2. Aile Resimlerindeki Düzen ve Ayrıntılara İlişkin Özellikler

Maddeler	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Birden fazla renk kullanımı	368	91,3	32	8,7
Sayfanın ortalanmış olması	365	90,5	35	9,5
Arka planda ayrıntıların yer alması (hayvan, bulut, güneş)	260	53,8	140	46,2
Sayfada düzenlemiş, zeminlendirilmiş aile bireyleri	280	52,7	120	42,8

Tablo 2 incelendiğinde çocukların genellikle çizimlerini birçok renkle ve sayfayı ortalarak resmettikleri görülmüştür. Arka planı detaylandırdıkları ve hayvan, bulut, ağaç gibi öğelere arka planda sıklıkla yer verdikleri görülmüştür. Çizimlerde aile bireylerinin çoğunlukla belirli bir zemine oturtulduğu, bazı çocukların ise aile bireylerini havada, belirli bir zemine oturtmadıkları görülmüştür.

Tablo 3. Aile Resimlerindeki Aile Birliğine İlişkin Özellikler

Maddeler	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Aile bireylerinin dışında resimde figür olmaması	351	86,1	49	13,9
Aile bireylerinin arasında engel olmaması	379	94,5	21	5,5
Olumlu birliktelik	298	65,8	102	34,2

Tablo 3 incelendiğinde çocukların çizimlerinde aile resimlerinde beraberlik özelliği değerlendirildiğinde genellikle çekirdek aile dışında bireyler resmetmedikleri görülmüştür. Çekirdek aile dışında çocukların kendisini amca, dede, kuzen, teyze anneanne, dayı, babaanne, hala gibi yakın

ilişkide bulundukları bir akrabaları ile resmettikleri görülmüştür. Aynı zamanda çocuklar çoğunlukla aileyi bir arada çizmiş, araya engel koymamışlardır.

Tablo 4. Aile Resimlerindeki Duygulara İlişkin Özellikler

Maddeler	Evet		Hayır	
	f	%	f	%
Yüzle ilgili olumlu, mutlu etki	280	57,2	120	42,8
Öfke ifadeleri	24	6,3	376	93,7
Nötr (İfade yok)	96	31,5	304	68,5

Tablo 4 incelendiğinde çizilen aile resimleri duygu özellikleri bakımından değerlendirildiğinde çocukların aile bireylerini olumlu ve mutlu bir ifade ile resmettikleri, öfke ifadesinin de sınırlı sayıda resmedildiği görülmüştür. Bazı çocuklarında nötr yüz ifadeleri ya da aile üyelerinde birbirinden farklı yüz ifadeleri kullandıkları görülmüştür.

Tablo 5. Çocukların Aile Resimlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Kız				Erkek			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Resmin çekici, neşeli, mutlu ve eğlenceli olması	160	75	40	25	146	63,1	54	36,9
Düzenli, birleştirilmiş ve orantılı beden parçaları	126	58,7	74	41,3	137	54,1	63	45,9
Birden fazla renk kullanımı	178	87,7	22	12,3	190	5,2	10	94,8
Sayfanın ortalanmış olması	173	84,4	27	15,6	192	95,9	8	4,1
Arka planda ayrıntıların yer alması	123	62,6	77	37,4	137	54,1	63	45,9
Sayfada düzenlemiş, zeminlendirilmiş aile bireyleri	135	51,9	65	48,1	145	62,1	55	37,9
Aile bireylerinin dışında resimde figür olmaması	172	83,8	28	16,2	179	88,3	21	11,7
Aile bireylerinin arasında engel olmaması	188	93,7	12	6,3	191	95,3	9	4,7
Olumlu birliktelik	137	54,1	63	45,9	161	75,8	39	24,2
Yüzle ilgili olumlu, mutlu etki	132	51,2	68	48,8	148	64,9	52	35,1
Öfke ifadeleri	188	93,7	12	6,3	188	93,7	12	6,3
Nötr (İfade yok)	161	75,8	39	24,2	143	60,2	57	39,8
Resimde kendisine yer vermeyen	175	85,8	25	14,2	177	87,1	23	12,9

Tablo 5 incelendiğinde kız çocukların erkek çocuklara oranla resimlerinde aile bireylerini çekici, neşeli, mutlu ve eğlenceli olarak çizdikleri görülmüştür. Erkek çocuklarının resimlerinde kız çocuklarına oranla beden parçalarını daha orantılı çizdikleri, daha fazla renk kullandıkları, sayfayı ortadıkları, arka planda ayrıntılara daha çok yer verdikleri, aile bireylerini daha çok belirli bir zemine oturttukları, genellikle çekirdek aile dışında başka bireylerin resmedilmediği, aile üyelerini bir arada çizdikleri, araya engel koymadıkları, daha çok aile bireylerinin yüz ifadelerini olumlu ve mutlu bir şekilde resmettikleri görülmüştür. Kız ve erkek çocuklarının çizimlerinde öfke ifadelerinin eşit olduğu, nötr ifadenin ise erkeklerin resimlerinde daha çok olduğu görülmüştür.

Tablo 6. Çocukların Kendilerini Kimin Yanında Konumlandıkları

	Kız		Erkek	
	f	%	f	%
Kendisini annesinin yanında çizen	50	25	42	21
Kendisini babasının yanında çizen	23	11,5	47	23,5

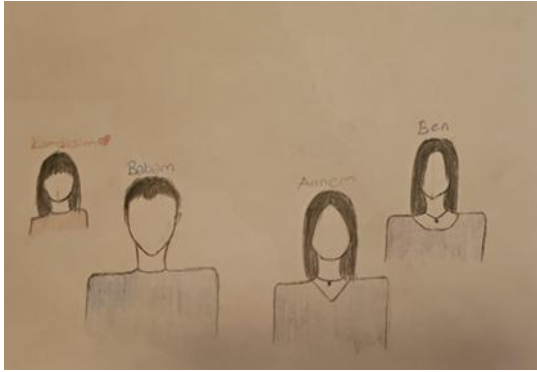

Şekil 5. Aile resim örneği, 11 yaş, kız çocuk

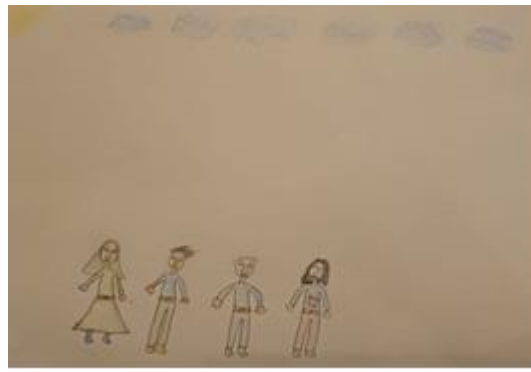

Şekil 6. Aile resim örneği, 13 yaş, kız çocuk

Yukarıda aile üyelerinin bir arada çizildiği, araya engel konulmadığı, aile bireylerini olumlu ve mutlu bir ifade ile çizildiği çocuk resimlerinden örnekler görülmektedir.

Şekil 7. Aile resim örneği, 13 yaş, kız çocuk

Şekil 8. Aile resim örneği, 13 yaş, erkek çocuk

Yukarıda çocukların aile bireylerini nötr ve mutsuz bir ifade ile resmettikleri örneklere yer verilmiştir.

Şekil 9. Aile resim örneği, 11 yaş, kız çocuk

Şekil 10. Aile resim örneği, 12 yaş, erkek çocuk

Yukarıda aile çiziminde kendisine yer vermeyen çocukların resimlerinden örnekler sunulmuştur.

TARTIşMA / SONUÇ ve ÖNERİLER

Yaşamın ilk yıllarında kişilik gelişimini etkileyen aile dinamiklerini belirlemede ve aile algısını tespit etmede çocukların yaptıkları resimlerin değerli bir araç olduğu bilinmektedir (Cox, 2005; Fury ve ark., 1997; Kaplan ve Main 1986). Çocuklar tarafından sevilen bir etkinlik olması, gerekli materyallerin kolayca temin edilmesi ve kolay uygulanabilir olması gibi sebeplerle çocukların resimlerini değerlendirme ve sağaltım sürecinde terapötik bir araç olarak yaygın bir şekilde kullanılmasına rağmen diğer bir yandan sınırlılığı, geçerliği ve güvenilirliği hakkında tartişmalar da devam etmektedir (Sayıl, 2004; Skybo ve ark., 2007). Bu sebeple çocukların duygu, düşünce ve deneyimlerini anlamada önemli bir araç olan çizimlerden faydalanırken dikkat edilmesi ve resimlerle birlikte başka kaynaklardan da bilgi edinilmesi önem arz etmektedir (Akgün ve Ergül, 2015). Bu çalışmanın değerlendirme aşamasında sınırlılıkların en aza indirilmesi, güvenirliliğin artırılması amacıyla çocuklara resimleri hakkında ve resimdeki kişilerin kim olduklarıyla ilgili tanıtıcı bir yazı yazdırılmıştır. Resimleri değerlendirmek üzere oluşturulan kodlama listesi için alanında uzman üç öğretim üyesinin görüşüne başvurulmuştur.

Araştırma sonuçları incelendiğinde çocukların aile resimlerinin genel özellikleri bakımından kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Aile resimleri duygu özellikleri bakımından incelendiğinde çocukların ailelerini olumlu ve mutlu resmettikleri, sınırlı sayıda öğrencinin öfke ve olumsuz duygu ifadeleri, bazı çocukların da nötr bir yüz ifadesi çizdikleri görülmüştür. Resimde yer alan bireylerin beden parçaları çoğunlukla düzenli, birleştirilmiş ve orantılı bir biçimde resmedilmiştir. Çocukların birçoğunun resimlerinde farklı renkler kullandıkları, sayfayı ortalayarak çizim yaptıkları, arka planı detaylandırdıkları (güneş, ağağ, bulut, hayvan) görülmüştür. Akgün ve Ergül (2015) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının resimlerinde yer alan aile üyelerinin çoğunlukla neşeli, mutlu ve eğlenceli bir biçimde resmedildiği, resimlerin sayıca fazla renk kullanılarak yapıldığı, sayfanın ortasına çizildiği rapor edilmiştir. Tezelli ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan çalışmada ise ilkokul birinci kademede öğrenim gören çocukların resimlerinde aile algısı incelenmiştir. Çocukların aile bireylerini çoğunlukla neşeli, mutlu ve eğlenceli bir biçimde resmedildiği, resimlerin sayıca fazla renk kullanılarak yapıldığı, sayfanın ortasına çizildiği gözlemlenmiştir. Sağlıklı aile ortamında bulunan çocukların çizimlerinde genellikle güneş, ağağ, çiçek gibi figürlere yer verdikleri tespit edilmiştir.

Aile bireylerinin dışında resimde figür olup olmaması incelendiğinde bu çalışmada çocukların büyük bir bölümünün çekirdek aile dışında bireyler resmetmedikleri, çoğunlukla aileyi bir arada çizdikleri ve araya engel koymadıkları görülmüştür. Çocukların çok az bir kısmı resimlerinde amca, dede, kuzen, teyze, anneanne, babaanne, dayı, hala gibi yakın ilişkide bulundukları kişilere yer vermişlerdir. Dülger (2008) tarafından yapılan araştırmada aileleri ile sağlıklı ilişkiler deneyimleyen çocukların aile çizimlerinde yer alan figürler yan yana olarak sıralanmış ya da el-ele tutuşmuş olarak tespit edilmiştir. Çocukların aile resimlerinin duygu özellikleri incelendiğinde araştırmaya katılım sağlayan çocukların çoğunluğunun resimlerinde olumlu duygusal ifadeler olmasına karşın önemli bir kısmında da olumsuz duygusal ifadeler gözlemlenmiştir. Çocukların bir bölümünde de nötr ve öfke duygu ifadeleri görülmüştür. Aile resimlerinde kişiler arasındaki uzaklığın aile üyeleri arasındaki duygusal mesafe ile ilişkili olduğu ve aile içi çatışmaların olduğu çocukların aile resmi yapmak istemedikleri ya da sınırlı sayıda bireyin yer aldığı resimler yaptıkları bulgusundan (Akgün ve Ergül, 2015; Golomb, 1992; Akt. Sayıl, 2004; Weinstein, 1968) yola çıkıldığında çizimlerinde kendisine, aile üyelerine yer vermeyen, çeşitli figürlere yer vererek aile üyelerini birbirlerinden ayıran, olumsuz duygu ifadeleri kullanan çocukların aile ilişkilerinin üzerinde durulmasının önemli olduğu düşünölmektedir.

Resimler cinsiyete göre değerlendirildiğinde kız çocuklarının erkek çocuklara oranla çizimlerinde aile bireylerini daha neşeli ve eğlenceli resmettikleri gözlemlenmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular daha önceki çalışmalarda ortaya konulan bulguları desteklemektedir (Akgün ve Ergül 2015). Erkek çocuklarının ise kız çocuklarına kıyasla beden parçalarını daha orantılı çizdikleri, daha fazla renk kullandıkları, sayfayı ortaladıkları, arka planda daha fazla ayrıntıya yer verdikleri, aile bireylerini daha çok belirli bir zemine oturttukları, aile bireylerini birlikte çizdikleri, çoğunlukla çekirdek aile dışında başka kişilerin çizmedikleri, araya herhangi bir engel koymadıkları, daha çok aile bireylerinin yüz ifadelerini olumlu ve mutlu bir şekilde resmettikleri görülmüştür. Bu durum,

alanyazında yer alan diğer araştırmaların sonuçların tersine bir sonuç olarak görünmekle beraber görece az olmakla birlikte araştırma bulgularımızı destekleyen çalışmalar da mevcuttur (Şenel, 1995; Kırcan, 1994). Alanyazın değerlendirildiğinde çocuk resimlerinde duygu ifadelerini tespit etmeye yönelik yapılan araştırma sonuçlarına göre erkek çocukların kız çocuklara oranla daha fazla olumsuz duygu ifadelerine yer verdikleri görülmektedir (Dağlıoğlu ve ark., 2010; Dağlıoğlu, 2011). Ancak bu araştırmada kız ve erkek çocuklarının çizimlerinde öfke duygu ifadelerinin eşit olduğu, nötr ifadenin ise erkeklerin resimlerinde daha çok olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, kız ve erkek çocuklarının çizimlerinde öfke duygu ifadelerinin eşit şekilde yer alması, öfkenin toplumsal olarak her iki cinsiyet için de kabul edilebilir bir duygu olduğu anlamına gelebilirken, nötr ifadelerin erkeklerde daha fazla görülmesi, toplumsal cinsiyetle ilgili beklentilerin ve duygusal ifade biçimlerinin cinsiyete göre farklı şekillendiğini gösteriyor olabilir. Bu bulgular, toplumsal cinsiyet normlarının duygusal ifadeler üzerindeki etkisini anlamada önemli bir katkı sunabilir.

Aile resimlerinde çocuklar aile içinde değerli hissetme ve ait olmaya yönelik duygularını, resim içerisinde kendilerini yerleştirdikleri konumla ifade ederler. Eğer çocuklar çizimlerinde kendilerine yer vermemişlerse ebeveynleri ve diğer aile bireyleri tarafından değer görmediklerini (Çankırılı, 2011), kendilerini aile içerisinde ait hissetmediklerine ilişkin bir ipucu olabilmektedir (Savaş, 2015). Ailesine ait hisseden, değerli olduklarını hisseden çocukların çizimlerinde kendilerine yer vermeleri ve kendilerini ebeveynlerine yakın çizimleri beklenir. Araştırma bulguları doğrultusunda çocukların kendilerini kimin yanında konumlandığı incelendiğinde ise kız çocuklarının daha çok kendilerini annesinin yanında; erkek çocukların ise kendilerini daha çok babasının yanında resmettikleri gözlemlenmiştir. Bu durum çocukların hemcinsi ebeveyni ile özdeşim kurmuş olabilmesi ile açıklanabilir. Hemcinsteki ebeveyniyle özdeşim kuran çocuk hemcinsi ile aynı cinsiyet kimliğini kazanmaktadır (Ata-Doğan ve ark., 2018; Temizdemir ve ark., 2019). Çocuklar, gelişimsel süreçlerinde rol modelleri ve duygusal bağlarını, çevrelerinden gözlemledikleri örneklerle şekillendirirler. Erkek ve kız çocuklarının aile içindeki konumlandırmalarında farklılıklar, sosyal öğrenme yoluyla, toplumsal cinsiyetle ilgili içselleştirilmiş normların ve beklentilerin etkisiyle oluşabilir. Sonuç olarak, kız ve erkek çocuklarının aile çiziminde kendilerini annelerinin ve babalarının yanında konumlandırma tercihleri, toplumsal cinsiyet rollerinin, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin ve gelişimsel süreçlerin bir yansıması olarak anlaşılabilir. Cinsiyetin, çocukların aile içindeki ilişkileri nasıl kurdukları üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ve bu tercihin çocukların kimlik gelişimi ile doğrudan ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan araştırmada çocukların ebeveynlerine kıyasla kendilerini daha çok kardeşlerinin yanında resmettiklerini göstermektedir. Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde ise kız çocuklarının erkeklere oranla kendilerini daha fazla kardeşlerinin yanında resmetmesi bakımından fark gözlemlenmektedir. Bu durum ergenlik döneminde ebeveynleri ile olan çatışmanın artması kardeşlerin birbirleri ile yaklaşması ile açıklanabilir. Yapılan çalışmalar kardeşlerin, ergenlik döneminde arkadaş, sırdaş, rol model olduğunu göstermektedir (Dunn, 2007 akt. Kale ve ark., 2021). Cinsiyet açısından belirgin bir fark gözlenmeksizin az sayıda çocuğun kendisini aile üyelerinden uzak konumlandıkları ve resimde kendilerine yer vermedikleri görülmektedir.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak 400 çocuğun çizimlerine dayalı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılım sağlayan çocukların aile yaşantıları nicel verilerden faydalanabilseydi çalışmanın nitel bulguları nicel bulgularla desteklenebilirdi. Buradan hareketle çalışmanın karma bir desen olmaması araştırmanın en önemli sınırlılığının birini oluşturmaktadır. Çocukların resimlerinde kullanmış oldukları şekil ve çizgilerin niteliğinin ve ifade şeklinin yalnızca gelişim dönemleri ile değil çocuğun çizim becerisiyle de yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada çocukların çizim becerilerinin dikkate alınmaması bu araştırmanın bir sınırlılığı olarak kabul edilmiştir. Çocukların deneyim ve yaşantıları ile ilişkili bir karara varmak için mutlaka resimlerin dışındaki diğer nesnel bilgi kaynaklarına da başvurulmalıdır. Bu çalışmada yalnızca çocukların resimlerinden ulaşılan bilgi ile değerlendirilmesi araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda bu sınırlılıkların dikkate alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada ulaşılan sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde çizimlerin genellikle çekici, neşeli, mutlu ve eğlenceli olduğu görülmüştür. Cinsiyet, çocukların yaptıkları resimleri üzerinde

önemli bir etkidir. Çalışmada erkek çocuklarının resimlerinde kız çocuklarına oranla beden parçalarını daha orantılı çizdikleri, daha fazla renk kullandıkları, sayfayı ortaladıkları, arka planda ayrıntılara daha çok yer verdikleri, aile bireylerini daha çok belirli bir zemine oturttukları, genellikle çekirdek aile dışında başka bireylerin resmedilmediği, aile üyelerini bir arada çizdikleri, araya engel koymadıkları, daha çok aile bireylerinin yüz ifadelerini olumlu ve mutlu bir şekilde resmettikleri görülmüştür. Tüm bunlardan hareketle çalışmaya katılım sağlayan çocukların çizdikleri resimler ve resimlere dair tanıtıcı yazıları bağlamında "aile resmi çiz" testi aracılığıyla çocukların duygu ve düşünceleri, aile içindeki konumları ve aile içi ilişkileri hakkında ipuçları elde edilebileceği söylenebilir. Bu bağlamda ruh sağlığı profesyonellerinin, aile yaşantılarını ve aile özelliklerini sözle bir şekilde dışavurmakta güçlük yaşayan çocukların duygu, düşünce ve deneyimleri hakkında bilgi edinmek amacıyla resim çizme gibi projektif yöntemlerden faydalanabilecekleri düşünülmektedir.

Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda yapılacak araştırmalar ve alanda çalışacak uzmanlara ilişkin öneriler aşağıda sıralanmıştır.

İleride Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Aile çiz testi aracılığıyla öğrencilerin aile algısına yönelik nitel verilerin nicel verilerle desteklenmesi yararlı olabilir.
- Öğrencilerin aile algıları bir başka projektif yöntem olan çizim testlerinden "Çiçek Ailesi Resmi Çiz Testi" ve "Hayvan Aileleri: Çocukların Resimlerinden Aile Durumları Testi" ile çalışılabilir.
- Yapılan çalışma 11-14 yaşlarında bulunan öğrenciler ile sınırlı olduğundan farklı yaş grupları ve farklı çevrelerde gerçekleştirilecek çalışmaların alanyazını zenginleştireceği düşünülmektedir.
- Bu çalışma ailesi yanında kalan çocuklar ile gerçekleştirilmiştir. Benzer çalışmalar koruyucu aile ve yetiştirme yurdunda kalan çocuklar ile yapılabilir.
- Bu çalışmada yaş ve cinsiyet değişkenleri değerlendirilmiştir. İlerleyen dönemlerde yapılacak araştırmalarda sosyo-ekonomik düzey, ebeveynlerin medeni durumları gibi değişkenlerin değerlendirildiği karşılaştırmalı araştırmalar yapılabilir.

Alanda Çalışacak Uzmanlara İlişkin Öneriler

- Tanı ve tedavi sürecinde herhangi bir veri toplama aracının güvenilirlik ve geçerliği hakkında ruh sağlığı profesyonellerinin çekinceleri olabilir. Çocuklara resim çizdirmenin ve o resimlerin değerlendirme bakımından önemli olduğuna inanan tüm ruh sağlığı profesyonelleri, resimlerin değerlendirme sürecine olan sağladığı katkıya yönelik eleştirileri görmezden gelmeden, resim çizme gibi maliyeti ucuz ve kolaylıkla uygulanan bir aracın daha güvenli ve verimli bir biçimde kullanılması yönünde yol gösteren çalışmalara yönelmeli ve bu yöndeki bulguları dikkate almalıdır.
- Resim çizme çocukların gelişimsel süreçlerini tanımak adına önemsenmeli ve değerlendirilmelidir. Resim çizme, yalnızca çocukların iç dünyalarını yansıtan bir aktivite olmaz aynı zamanda terapist ve danışan arasındaki ilişkide bir köprü oluşturma gibi farklı terapötik etkinliklere de katkı sağlar.
- Çocukların yaşantıları hakkında en kolay bilgi alınabilecek araçlardan biri resimdir. Çocukların güvenli bir ortamda duygu, düşünce ve yaşantılarını istedikleri gibi resmetmeleri duygusal boşalımı da sağlamaktadır. Bu sebeple okullarda rehberlik çalışmalarında ve sağlık kuruluşlarında, kullanılan veri toplama araçları ile birlikte çocuğun çizdiği resimlerin değerlendirilerek çocukların ele alınması ve ailelerinin yönlendirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgün, E., ve Ergül, A. (2015). 55-74 aylık çocukların resimlerinde aile algısının değerlendirilmesi. *Cukurova University Faculty of Education Journal*, 44(2). <https://doi.org/10.14812/cufej.2015.011>
- Akoğlu, B. (2023a). *Resim ve Çocuğun İç Dünyasına Yolculuk*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akoğlu, B. (2023b). Travmatize Olmuş kız çocukların ve kadınların resimlerinde aile algısının değerlendirilmesi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 489-507.
- Arrington, D. (2001). *Home is where the art is: An art therapy approach to family therapy*. Springfield, IL: Charles C. Thomas Publisher.
- Ata-Doğan, S., Atış-Akyol, N., ve Güney-Kahraman, N. (2018). Beş yaş çocuklarının cinsiyet kalıp yargı düzeyleri ve evdeki cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 53-65. <https://doi.org/10.30855/gjes.2018.04.03.004>
- Attepe-Özden, S. A., Tekindal, M., Gedik, T. E., Ege, A., Erim, F., ve Tekindal, M. A. (2022). Nitel araştırmaların rapor edilmesi: COREQ kontrol listesinin Türkçe uyarlaması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (35), 522-529. <https://doi.org/10.31590/ejosat.976957>
- Batı, D. (2012). *4-12 yaş: Çocuk resimleri ve onların iç dünyalarının resimlerine yansımaları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2012). *Sanat eğitimi ve öğretimi*. Pegem A Yayıncılık.
- Cox, M. (2005). *The pictorial world of the child*. Cambridge University Press.
- Çankırlı, A. (2011). *Çocuk resimlerinin dili*. Zafer Yayınları.
- Dağlıoğlu, E. H. (2011). 5-7 yaş grubu çocukların resimlerine yansıyan öğretmen figürünün karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160).
- Dağlıoğlu, H. E., Deniz, Ü., & Kan, A. (2010). A study on the emotional indicators in 5-6 year-old girls' and boys' human figure drawings. *Procedia-social and behavioral sciences*, 2(2), 1503-1510. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.226>
- Dülger, N. (2008). *06-11 Yaş öğrencilerin ailesel ve bireysel özelliklerinin resimlerine yansımaları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Einarsdottir, J., Dockett, S., & Perry, B. (2009). Making meaning: Children's perspectives expressed through drawings. *Early child development and care*, 179(2), 217-232. <https://doi.org/10.1080/03004430802666999>
- Fury, G. S. (1996). *The relation between infant attachment history and representations of relationships in school-aged family drawings*. University of Minnesota.
- Fury, G., Carlson, E. A., & Sroufe, A. (1997). Children's representations of attachment relationships in family drawings. *Child development*, 68(6), 1154-1164. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1997.tb01991.x>
- Hamama, L., & Ronen, T. (2009). Children's drawings as a self-report measurement. *Child & Family Social Work*, 14(1), 90-102. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2008.00585.x>
- Kale, M., Karagöz, S., ve Nur, İ. (2021). Examination of Theses on Sibling Relations in Education and Social Sciences. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 17(1). <https://doi.org/10.17860/mersinefd.822314>
- Kaplan, N., & Main, M. (1986). Instructions for the classification of children's family drawings in terms of representation of attachment. *Unpublished manuscript, University of California, Berkeley*.
- Karayağmurlar, B. (1990). *Sanatta yaratıcılık ve eğitim* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Khadar, M. G., Babapour, J., & Sabourimoghaddam, H. (2013). The effect of art therapy based on painting therapy in reducing symptoms of oppositional defiant disorder (ODD) in elementary School Boys. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 84, 1872-1878. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.07.051>

- Kheibari, S. Z., Anabat, A. M., Largany, S. F. H., Shakiba, S., & Abadi, M. E. H. (2014). The effectiveness of expressive group art therapy on decreasing anxiety of orphaned children. *Practice in Clinical Psychology*, 2(3), 135-14.
- Kırışoğlu, O. T. (2002). *Sanatta eğitim*. Pegem A Yayıncılık.
- Kırkan, U. (1994). *Çocuk resminde aile*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi.
- Kutluer, G. (2015). Gelişim süreçlerinde çocuk resminin yeri. *Ekev Akademi Dergisi*, (63), 403-410.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam yayıncılık.
- Lim, B. Y. (2004). The magic of the brush and the power of color: Integrating theory into practice of painting in early childhood settings. *Early Childhood Education Journal*, 32, 113-119. <https://doi.org/10.1007/s10643-004-1077-5>
- Machover, K. (1949). Personality projection in the drawing of the human figure (A method of personality investigation).
- Madigan, S., Ladd, M., & Goldberg, S. (2003). A picture is worth a thousand words: Children's representations of family as indicators of early attachment. *Attachment & Human Development*, 5(1), 19-37. <https://doi.org/10.1080/1461673031000078652>
- Malchiodi, C. A. (2005). *Çocukların resimlerini anlamak* (Çev: Tülin Yurtbay). 1. Baskı. Epsilon.
- Malchiodi, C. A. (2013). *Çocukların resimlerini anlamak*. Nobel Tıp Kitabevi.
- Miles, M. B. (1994). Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. *Thousand Oaks*.
- Pianta, R. C., & Longmaid, K. (1999). Attachment-based classifications of children's family drawings: Psychometric properties and relations with children's adjustment in kindergarten. *Journal of Clinical Child Psychology*, 28(2), 244-255. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp2802_11
- Savaş, İ. (2015). *Anne babalar çocuğunuzun resimleri size ne anlatır?* İstanbul: .Nesil.
- Sayıl, M. (2004). Çocuk çizimlerinin klinik amaçlı kullanımı üzerine bir değerlendirme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(14), 1-13.
- Skybo, T., Ryan-Wenger, N., & Su, Y. H. (2007). Human figure drawings as a measure of children's emotional status: Critical review for practice. *Journal of pediatric nursing*, 22(1), 15-28. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2006.05.006>
- şener, G. (2018). şema öncesi dönem çocuklarının (4-7 yaş) okul temalı resimlerine ilişkin yorumlamalar. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 31-42.
- Temizdemir, H. A., Gümüş, Z., Ünübol, H., & Tekin, H. O. (2019). Ebeveyn-çocuk internet kullanımı, aile içi iletişim, çocukların uyku kalitesi ve sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *The Journal of Neurobehavioral Sciences*, 6(2), 94-101.
- Tezelli, S., Zafer, B. A. ř., Tezelli, S., Kalafat, A., ve Dilmaç, B. (2020). İlkokul birinci kademe öğrencilerin resimlerinde aile algısının değerlendirilmesi. *Instructional Technology and Lifelong Learning*, 1(1), 44-62.
- Veltman, M. W., & Browne, K. D. (2003). Identifying abused children using assessments and observations in the classroom: a preliminary study. *Child Abuse Review: Journal of the British Association for the Study and Prevention of Child Abuse and Neglect*, 12(5), 315-334. <https://doi.org/10.1002/car.811>
- Weinstein, L. (1968). The mother-child schema, anxiety, and academic achievement in elementary school boys. *Child Development*, 257-264. <https://doi.org/10.2307/1127376>
- Wilson, D., & Ratekin, C. (1990). An introduction to using children's drawings as an assessment tool. *The Nurse Practitioner*, 15(3), 23-4. <https://doi.org/10.1097/00006205-199003000-00003>
- Yıldırım, A. ve şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

Extended Abstract

Drawing is a highly effective tool for exploring the inner world of children, whose ability to express themselves verbally is often limited compared to adults. Through their drawings, children can convey their emotions, thoughts, social observations, and perceptions of their environment with unique expressive qualities. Children's artwork has been described as "holding a mirror to their minds" or "opening new doors to their world" (Einarsdottir et al., 2009; Hamama & Ronen, 2009). Artistic assessments offer several advantages, such as accessing children's emotions and thoughts without direct interference, providing a non-verbal means of communication for those reluctant or unable to verbalize their experiences, and revealing insights that might provoke anxiety in verbal assessments (Arrington, 2001; Veltman & Browne, 2003; Wilson & Ratekin, 1990). For these reasons, projective methods such as drawing are frequently used in clinical studies and evaluations with children (Jalongo & Stamp, 1997, cited in Lim, 2004). In reviewing the national literature, studies on children's perceptions of their families through drawings have primarily focused on preschool children (Akgün & Ergül, 2015) and primary school students (Tezelli, Baş, Tezelli, Kalafat, & Dilmaç, 2020). However, no research has specifically examined the family perceptions of secondary school students. This study aims to address this gap by analyzing the ways in which secondary school students perceive their families through their drawings. The research employed a phenomenological design, a qualitative research method. Qualitative research aims to provide an in-depth understanding of individuals and cultural contexts, revealing the meanings, interpretations, and insights that individuals attribute to events and processes (Kümbetoğlu, 2008). In phenomenological research, the focus is on uncovering, analyzing, and interpreting individuals' personal perceptions of a given phenomenon (Yıldırım & Şimşek, 2008). In this study, the phenomenon being explored is secondary school students' perceptions of their families. To assess these perceptions, an evaluation checklist was developed by the researcher, drawing on multiple sources (Akgün & Ergül, 2015; Akoğlu, 2023a; Attepe-Özden et al., 2022; Fury, 1996; Kaplan & Main, 1986). Initially, a draft checklist was created based on the literature. The checklist was then finalized with input from three faculty members—two experts in psychology and one in child development. Participants were provided with an A4-sized white paper and instructed to write their gender and age on the back. They were then given the prompt, "Please draw a picture of your family," and asked to include all family members. They were allotted 30 minutes to complete their drawings. Afterward, students were asked to label the individuals and objects included in their illustrations. Data were analyzed using the descriptive analysis method, in which data were examined, summarized, and interpreted based on predetermined themes. Descriptive analysis consists of four stages: (1) developing a conceptual framework, (2) organizing data according to this framework, (3) defining findings, and (4) interpreting findings (Yıldırım & Şimşek, 2018). The emerging themes were systematically evaluated and categorized. The overall results indicate that students' drawings predominantly reflected positive emotions, as they were generally cheerful, lively, and engaging. Gender differences played a notable role in the way children depicted their families. Boys tended to portray body proportions more accurately, used a greater variety of colors, centered their drawings on the page, included more background details, positioned family members within a specific setting, and depicted positive facial expressions. Additionally, boys typically did not include individuals outside their nuclear families and represented family members together, without physical barriers between them. These findings suggest that children's drawings provide meaningful insights into their emotions, thoughts, family dynamics, and relationships. The *Draw-a-Family* test serves as a valuable tool for understanding children's perspectives on their family environment. Consequently, projective methods such as drawing can be beneficial for mental health professionals in assessing the emotional and psychological experiences of children who struggle with verbalizing their family relationships. During their developmental years, children construct role models and emotional bonds based on their social surroundings. The positioning of boys and girls within the family drawings may be influenced by social learning processes and internalized gender norms. The study found that girls tended to place themselves next to their mothers, while boys positioned themselves next to their fathers. This preference can be interpreted as a reflection of gender roles, parent-child relationships, and developmental patterns. The results suggest that gender plays a significant role in shaping how children perceive and position themselves within their families, which is directly linked to their identity formation. Despite its

contributions, this study has several limitations. The research was conducted using qualitative methods with a sample of 400 children, relying solely on their drawings. Incorporating quantitative data on family experiences could have provided a more comprehensive understanding and supported the qualitative findings. The study's lack of a mixed-methods approach is therefore a notable limitation. Additionally, the quality and clarity of children's drawings are influenced not only by their developmental stage but also by their artistic skills. This study did not account for variations in drawing ability, which should be considered in future research. To gain a more holistic perspective on children's family experiences, future studies should incorporate additional objective data sources beyond drawings. Another limitation is that this study relied exclusively on children's visual representations, without complementary insights from parental perspectives or observational methods. Addressing these limitations in future research could enhance the reliability and depth of findings. Given the importance of this topic, longitudinal studies examining how children's family perceptions evolve over time could provide further valuable insights. In light of these findings, it is recommended that educators, psychologists, and family counselors incorporate projective techniques like drawing in their assessments of children's emotional and psychological well-being. Additionally, raising awareness among parents and educators about the role of family dynamics in children's emotional development may contribute to fostering healthier parent-child relationships.